

MERKEZ BANKASI BAĞIMSIZLIĞI, MAKROEKONOMİK ETKİLERİ VE 2001 TARİHLİ TCMB KANUNUNUN YANSIMALARI

Yrd. Doç. Dr. Salih Barışık
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Çaycuma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

• • •

Özet

Türkiye'de IMF programları çerçevesinde 2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı ile başlayan yapısal tedbirler Şubat 2001 krizi sonrasında da devam etmektedir. 2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programının başarısızlığının ardından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bağımsızlığının artırılmasına yönelik eğilimler daha da güçlenmiştir. Bu eğilimler sonucu Nisan 2001 tarihinde TCMB bağımsızlığını artırmak amacıyla TCMB kanununda değişiklikler yapılmıştır. Türkiye'de 2002 yılından itibaren ekonomik değişkenlerde olumlu gelişmeler yaşanmaktadır.

Çalışmada; TCMB'nin yasal düzenleme ile artırılan bağımsızlığının bazı ekonomik değişkenler üzerine katkısı incelenmektedir. Göstergeler, merkez bankası bağımsızlığı ile enflasyon arasındaki negatif ilişki doğrular niteliktedir. Bağımsızlık ile bütçe açıkları ve büyüme arasında kesin ilişki vardır hükmüne varılamamasına rağmen, istikrar programları ve sıkı maliye politikası ile birlikte merkez bankası bağımsızlığının bütçe açıkları ve büyümeye olumlu katkı yaptığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Merkez bankası bağımsızlığı, özerklik, T.C. Merkez Bankası, T.C. Merkez Bankası Kanunu, ekonomik istikrar.

Central Bank Independence, Reflections of Regulation of CBRT Law

Abstract

In Turkey structural adjustment, which was started by Inflation Reduction Program in 2000, still continues following the February 2001 crisis. After the failure of Inflation Reduction Program in 2000, tendency towards independence of the Central Bank has been strengthened. In order to increase independence of the Central Bank, there have been changes made in CBRT law. Following that there has been positive developments observed in economic indicators since 2002 in Turkey.

In this study, the effects of increasing independence of the CBRT, made by regulations on economic indicators are examined. Results show that there is negative relationship between Central Bank independence and inflation. Although it is difficult to reach a definite relationship between independence and growth and budget deficit, it could be said that together with structural adjustment, tight fiscal policies, Central Bank independence has positive effects on fiscal deficit and growth.

Keywords: Central Bank independence, autonomy, Central Bank of the Republic of Turkey, the law on the Central Bank of the Republic of Turkey, economical stability.

Merkez Bankası Bağımsızlığı, Makroekonomik Etkileri ve 2001 Tarihli TCMB Kanununun Yansımaları

1. Giriş

Yirminci yüzyılın tartışmasız en geçerli ve en çok uygulanan para sistemi Merkez Bankacılığı sistemidir. Tüm dünyada yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar, artan finansal araç çeşitliliği ve sıklaşan likitede-bankacılık-finansal krizler merkez bankalarına yeni görevler yüklemektedir. Merkez bankalarının bu görevlerini yerine getirmesinin bağımsızlığı ile doğru orantılı olduğu tartışması ve ispata yönelik çalışmalar hızlanmaktadır. 1970'li yıllardan sonra yüksek oranlı enflasyon sürecinin yaşanması, sıklaşan para, bankacılık, finansal krizler, iç ve dış borçlanmanın sürdürülemezliği, bütçe açıklarının hızla artması, hükümetlerin popülist politikalarına karşı bir tutum oluşturma isteği merkez bankalarını bağımsızlaştırma işlemlerini yaygınlaştırmıştır. Bu çalışmada; merkez bankası bağımsızlığı tanımı, türleri, bazı ekonomik değişkenlerle ilişkisini açıklayan çalışmalar, 25.04.2001 tarih ve 4561 sayılı yasanın Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununda yaptığı bağımsızlığı artırmaya yönelik değişiklikler ve bu değişikliklerin ekonomik değişkenler üzerine yansımalarına değinilecektir.

2. Merkez Bankası Bağımsızlığı Tanımları

Merkez bankasının bağımsızlığı; para politikasına ilişkin temel kriterleri belirleme konusunda kuruma verilen serbestlik ile siyasi otorite-merkez bankası arasındaki işbirliği ve yetki-sorumluluk paylaşımıdır. Özerklik; ekonomik ve politik ortamda, belli bir kurumsal çerçevede karar alma gücünün merkez bankasına verilmesidir (GRILLI vd., 1991:342-345). Merkez bankası bağımsızlığı yasal, fiili, politik, ekonomik, fonksiyonel, finansal, mülkiyet ve amaçsal olarak ayrılabilir.

Yasal bağımsızlık; hükümet veya başka bir otorite ile merkez bankası ilişkilerinin ayrıntılı bir şekilde tanımlanarak, bankanın görev-sorumluluk-

larının bir kanun ile belirlenmesi ve siyasi otoritenin ekonomi yönetimiyle ilgili bankaya baskı yapma veya etkilemelerinin önlenmesidir (OKTAR, 1996:83). Bağımsızlık düzeyi siyasi otoritelerin ekonomik önceliklerine göre değişmektedir. Fiili bağımsızlık¹; merkez bankasına verilen yasal bağımsızlığın ne oranda kullanıldığıdır (ESER, 1994:60). Yasal bağımsızlık ile fiili bağımsızlık arasındaki farklılıklar gelişmekte olan ülkelerde bağımsızlık ölçütlerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Kanunlar ve merkez bankaları arasındaki yetki sınırlarının tam belirlenmemesi ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulama ile kanun metni arasındaki sapmalar fiili bağımsızlığı azaltmaktadır (CUKIERMAN, 1994:1438).

Politik bağımsızlık; merkez bankasının siyasi otoritenin etkisinde kalmaksızın kendi para politikalarını belirleyebilmesidir. Ekonomik bağımsızlık; merkez bankasının herhangi bir kısıtlama olmaksızın para politikası araçlarını kullanabilmesidir². Fonksiyonel bağımsızlık; bankanın para politikası oluştururken siyasi otoriteye bağımlılık oranıdır (EROĞLU/ALTINTAŞ, 1997:51). Finansal bağımsızlık; merkez bankalarının sahip olduğu varlıklarını biriktirmeleri ve bunların dağılımıyla ilgili kararlarda bağımsız hareket etmeleridir. Mülkiyet bağımsızlığı; merkez bankasının sermayesinin ne oranda devlete ait olup-olmadığıdır. Amaçsal bağımsızlık; fiyat istikrarını sağlama, iktisadi büyümeye yardımcı olma, dış ödemeler dengesini sağlama, istihdamı artırma gibi amaçları belirleme ve bunlar arasında öncelikli olanı tespit edebilmedir³ (AKYAZI, 1999:18).

Politikacıların merkez bankası bağımsızlığını koruma yöntemlerinden birisi merkez bankasının düşük enflasyon için parasal hedefler koyması

1 Fiili bağımsızlığı belirleyen unsurlar; merkez bankası başkanının görevde kalma süresi, başkanın diğer kurumlar ile ilişkileri gibi unsurlardır. Merkez bankasının başkanının statüsünün yasal belirlenme süreci gerçek bağımsızlığı belirleyen unsurlardan birisidir (ESER, 1994:60).

2 Politik bağımsızlığın kaynağını, banka ve siyasi otorite arasında oluşan kurumsal ilişki, siyasi otorite ve banka arasındaki işbirliğinin yoğunluğu, banka yöneticilerinin göreve atanma ve görevden alım şekli, siyasi otoritenin banka yönetimindeki etkinliği belirlemektedir. Ekonomik bağımsızlığın kaynağını, siyasi otoritenin bütçe finansmanında merkez bankası kaynaklarını ne oranda kullandığı, merkez bankası başkanının görev süreleri, siyasi otoritenin merkez bankası yönetiminde ne oranda söz sahibi olduğu ve merkez bankası başkanının uygulayacağı para politikaları için siyasi otoriteden izin alması belirlemektedir (EROĞLU/ALTINTAŞ, 1997:51).

3 Faiz oranlarını etkileyen vergi oranları ile büyüme oranı etkileyen faiz oranları arasında uzlaşmazlığın büyüklüğü (hükümet-MB arasında) merkez bankası bağımsızlığın düşürmekte, tersi artırmaktadır (BLAKE/WEALE, 1998:453-454).

(VALILA, 1999:15) veya enflasyon hedeflemesine gitmesidir (MARTIN/SAMIEI, 1999:20). Başka bir öneri de profesyonel tecrübeye sahip şahısların yönetime getirilmesi ve merkez bankasının faiz-enflasyon ilişkisi içinde finansal sistemde etkinliğinin artırılmasıdır. Politikacılar, fiyat istikrarını bütün amaçların üstünde tutan bir kültürün toplumda yerleşmesini sağlamak yoluyla merkez bankasının karar alıcılığı fonksiyonunu artırabilir (LOHMANN, 1998:361).

Merkez bankası bağımsızlığı değerlendirmesi teorik ve sayısal olarak ikiye ayrılabilir. Teorik tartışma, enflasyon karşıtlarının görüşlerini ve merkez bankası bağımsızlığının faydalarını dikkate almaktadır. İstatistiki çalışmalar, merkez bankası bağımsızlığını ölçmeye yöneliktir (MANGANO, 1998:468).

Merkez bankalarının bağımsızlığı gündeme geldiğinden beri pek çok ülkede bağımsızlık konusunda kanuni değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler bazı araştırmalarca desteklenmiş ve teoriye kazandırılmıştır. Makroekonomik hedeflere ulaşılmasında merkez bankası bağımsızlığının yardımcı olması gerektiği kabul görmüştür (FORDER, 1998:330).

Cukierman-Webb-Neyaptı'nın Merkez bankası bağımsızlığının ölçülmesi konusunda Dünya Bankası desteğiyle 1992 yılında yapmış oldukları çalışma en kapsamlısıdır. Bu çalışma 21 gelişmiş, 51 gelişmekte olan ülkeyi ve 1950-1989 yıllarını kapsayan bir bağımsızlık ölçümünü kapsamaktadır. Ülkelerin yasal bağımsızlıklarını ölçmeye yönelik teste⁴ Türkiye 72 ülke içerisinde 9., 51 gelişmekte olan ülke içerisinde 5. sırada yer almıştır. (CUKIERMAN vd. 1992:362).

Merkez bankası başkanlarının görevde kalma sürelerine göre yapılan test sonucunda Türkiye 51 gelişmekte olan ülke içerisinde 42. sırada yer almış ve merkez bankası başkanlarının görevde kalma süresi ortalama 2,5 yıl olmuştur. Gelişmiş ülke merkez bankası başkanlarının görevde kalma süreleri ortalama 10,6 yıl ve İzlanda'da 33 yıl olmuşken, gelişmekte olan ülkelerde merkez bankası başkanlarının görevde kalma süresi ortalama 5,4 yıl olmuştur. Merkez bankalarının fiili bağımsızlığını ölçmeye yönelik testte Türkiye, gelişmekte olan ülkeler içerisinde 30. sırada yer almıştır. Testler sonucunda ülkelerin yasal bağımsızlık ile fiili bağımsızlıkları arasında farklılıklar olduğu, fiili bağımsızlık ve merkez bankası başkanlarının görevde kalma sürelerinin enflasyon ile doğru

4Yasal bağımsızlığın ölçümünde; merkez bankası kanunları, başkan ve üyelerin görev süreleri, kimin tarafından atandığı, görevden alınma şekli (%20 ağırlık), kamu kesimine yapılan finansman (%50 ağırlık), merkez bankası amaçlarının belirlenmesi (%15 ağırlık) ve para politikasının belirlenme şekli (%15 ağırlık) kriterleri kullanılmıştır. Bu kriterler ile en yüksek bağımsızlık endeksi sırasıyla Almanya, İsviçre, Avusturya, Danimarka ve ABD'dedir (CUKIERMAN vd. 1992:362).

orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (CUKIERMAN vd. 1992:363-364). Enflasyonu düşürebilmesi için merkez bankalarına daha fazla yasal bağımsızlık verilmesi ve yasal bağımsızlığın fiili bağımsızlığa dönüşmesi gerektiği vurgulanmaktadır (AKTAN vd. 1998:112).

Günümüzde pek çok ülkede merkez bankası bağımsızlığı lehinde çalışmalar hızlanmasına rağmen, merkez bankası bağımsızlığının demokrasiyle bağdaşmadığı eleştirisi yapan çalışmalar da bulunmaktadır. Merkez bankasının bağımsızlık ile parlamento denetimi dışında kalmasının demokratik sistemin ruhuna uygun olmadığı, para politikasının yürütülmesi ve düzenlenmesine ilişkin yetkinin bütünüyle merkez bankasına devrinin demokratik olmadığı vurgulanmaktadır. Merkez bankasının başarısız olması durumunda başarısızlığın maliyetini siyasi iktidara yüklemenin ve seçmenlerin oyuyla seçilmiş parlamentonun üstünde bir kurumun varlığının demokratik olmadığı söylenmektedir (OKTAR, 1996:95-98).

Siyasal rejimin yapısı da merkez bankasının bağımsızlığını etkilemekte, otoriter sistemde bağımsızlıktan söz edebilmek pek mümkün görünmemektedir. Merkez bankasının bağımsızlığını değerlendirmeye yönelik çalışmalarda sabit kur sisteminin uygulandığı dönemlerde enflasyonun daha düşük seyrettiği vurgulanmasına rağmen (AKYAZI:1999:47), kur seçiminin merkez bankası bağımsızlığına kredibilite sağlamada birincil faktör olmadığı belirtilmektedir (CUKIERMAN, 1994:1441). Merkez bankası bağımsızlığı politikacıların inisiyatif kullanma hakkını azalttığı ölçüde sosyal refahı, toplumsal faydayı ve kredibiliteyi artırabilmesine karşın, kredibilite olmaksızın merkez bankası bağımsızlığından sonuç almak şüpheli ve geçici bir durum olarak görülmektedir (FORDER, 1999:331). Üretimi-istihdamı artırmayan, fiyat istikrarını sağlamayan bir merkez bankası bağımsızlığı artışının değerinin olmadığı da vurgulanmaktadır (MCCALLUM, 1996:14). Merkez bankası bağımsızlığının gerçekleşebilmesinde yerine getirilmesi gereken bazı önkoşullar bulunmaktadır.

3. Merkez Bankası Bağımsızlığı İçin Önkoşullar

Merkez bankası bağımsızlığının gerçekleşebilmesi için gerekli önkoşullar hesapverebilirlik, şeffaflık, denetim başlıkları altında incelenebilir.

3.1. Hesapverebilirlik

Merkez bankalarının bağımsızlık artışı ile karar alabilen bir kurum haline dönüştürülmesi, kararlarından topluma karşı sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu sorumluluk hesapverebilirlik olarak adlandırılabilir. Merkez bankalarının net bir hedefi ve hedefe ulaşmada bağımsız olarak kullanabileceği

politika araçları varsa, bağımsızlık ve hesapverebilirlik birbirini tamamlamaktadır. Merkez bankası fiyat istikrarı ve ulusal paraya güveni sağlarken topluma ve toplumun temsilcisi parlamentoya karşı sorumluluk taşımakta ve hesapverebilir olmaktadır. Merkez bankası sorumluluk ve hesapverebilirliği fonksiyonunu çeşitli yayın, duyuru, rapor, internet yoluyla istatistiki bilgi sunma ve parlamentoya merkez bankası kanunlarında belirtilebilen zamanlarda bilgi aktarması şeklinde olmaktadır.

3.2. Şeffaflık

Bu ilke, hesapverebilirlik ilkesinin gerektirdiği bir nitelik olmasının yanı sıra ekonomideki beklentilerin bankanın hedefleriyle uyuşmasını sağlamada önemli bir araçtır. Şeffaflık için bankanın piyasalar, basın ve yayın organları, politikacılar ve toplumla iletişim içerisinde olması gerekir. İletişim politikaları toplumda enflasyondan kaçınma bilincini artırmaktadır. Toplumun enflasyona karşı bilinci ne kadar yüksek olursa, uygulanan politikaların başarısı o ölçüde artacaktır. Siyasal şeffaflık, enflasyon hedefinin net bir biçimde tanımlanmasını, belirlenmesini, faiz oranlarına yönelik kararların yazılı olarak duyurulmasını kapsamaktadır. Operasyonel şeffaflık, piyasa müdahalelerinde, para-kur politikası uygulamalarındaki serbestiyi irdeler. Ekonomik şeffaflık, geçmişe ve geleceğe yönelik raporların yayınlanmasını içermektedir (SERDENGEÇTİ, 2003).

3.3. Denetim

Merkez bankasının geleneksel fonksiyonu, finansal panikleri ve mevduat çözümlerini önlemektir. Bu fonksiyonu yerine getirecek en önemli faktör, tutarlı düzenlemeler yapmak ve finansal kurumları denetlemektir. Bu işlem, bankaların ve diğer finansal kurumların moral hazard problemini önlemeye yöneliktir. Finansal bozulmaların büyük bir kısmı ve bozulmalar sonucu oluşan krizler genellikle enflasyon ve faiz oranlarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kısa dönemde fiyat istikrarı ve finansal istikrar arasında bir tercih yapılmak zorunda kalınabilmesine rağmen, finansal kurumların düzenlenmesine yönelik denetimler ve uygulamalar çoğu ülkede merkez bankası tarafından yapılmakta, bu işlem daha fazla merkez bankası yetkisi ve sorumluluğu (bağımsızlığı) ile yapılabilmektedir (CUKIERMAN, 1994:1444).

4. Merkez Bankası Bağımsızlığının Bazı Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi

Merkez bankası bağımsızlığı, 1960'lı yıllarda para politikasının temel amaçları olan istihdam, fiyat istikrarı ve hızlı büyüme gibi hedefleri gerçekleştirmede (özellikle fiyat istikrarı) yardımcı olabilecek bir olgu haline gelmiştir (FRIEDMAN, 1968:258). Bu nedenle merkez bankası bağımsızlığının ekonomik değişkenlerle ilişkisi enflasyon, büyüme ve bütçe açıkları açısından irdelenmektedir.

4.1. Merkez Bankası Bağımsızlığı-Enflasyon İlişkisi

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yasal bağımsızlık açısından büyük bir farklılığın olmadığı, bazı gelişmekte olan ülkelerin yasal bağımsızlığının gelişmiş ülkelere göre fazla olmasına rağmen, enflasyon oranlarının yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Yasal bağımsızlık gelişmiş ülkelerde fiyat istikrarına katkı yaparken, gelişmekte olan ülkelere etkisi sınırlı olmaktadır. Gelişmiş ülkelere yasal-kurumsal yapının, kurumsal tarihin ve geçmişin zenginliği başarıyı getirmektedir. Uzakdoğu ülkelerinde yasal bağımsızlık zayıf olduğu halde enflasyon oranının düşük olduğu gözlenmektedir (CUKIERMAN vd., 1992:362). Gelişmiş ülkelere enflasyon ile merkez bankası başkanının görevden alınması arasında negatif bir ilişki, gelişmekte olan ülkelere güçlü bir ilişki bulunmuştur. Gelişmekte olan ülkelere enflasyonun merkez bankası politikalarından etkilenmesinin pozitif olduğu ve para otoritesinin şeffaflığının enflasyonu düşürebildiği sonucuna varılmıştır (CUKIERMAN, 1994:1440).

4.2. Merkez Bankası Bağımsızlığı-Büyüme İlişkisi

Merkez Bankası bağımsızlığı ile ekonomik büyüme arasındaki korelasyon merkez bankası bağımsızlığı ile enflasyon arasındaki korelasyon kadar yüksek çıkmamaktadır. Alesina/Summers (1993) tarafından 1958-1988 dönemini kapsayan çalışmada bağımsızlık-büyüme ilişkisi zayıf bulunmuştur. Bağımsızlık indeksinin yüksek olduğu İsveç'te büyüme oranı düşük, Almanya'da yüksek, İtalya ve İspanya gibi merkez bankasının siyasi otoriteye büyük oranda bağlı olduğu ülkelere yüksek bulunmuştur (ALESINA/SUMMERS, 1993:154-158).

Gelişmiş ülkelere merkez bankası bağımsızlığı ile büyüme arasında ilişki olmadığı, gelişmekte olan ülkelere büyümeyi belirleyen kriterlerin kontrolünden sonra (para politikası dışındaki araçların büyümeye hedeflenmesi)

merkez bankası bağımsızlığının pozitif etki yaptığı, merkez bankası bağımsızlığının yatırımlar ve büyümeyi olumlu etkilediği, gelişmekte olan ülkelerde düşük bağımsızlığın düşük yatırımla ve büyümeyle birleştiği sonucuna varılmıştır (CUKIERMAN, 1994:1440). Merkez bankası bağımsızlığının uzun dönemde enflasyonun düşük olması dışsallığından dolayı büyümeyi artırabildiği, olumsuz dışsallığın olması durumunda büyümeyi negatif etkilediği ortaya çıkmıştır (BORRERO, 2001:14).

4.3. Merkez Bankası Bağımsızlığı-Bütçe Açığı İlişkisi

Merkez bankası bağımsızlığı ile ilgili istatistiksel çalışmalarda gelişmekte olan ülkelerde istenilen sonuçların alınamamasına neden olarak; gelişmekte olan ülkelerin politik sistemi, merkez bankası statüsünün belirsizliği ve merkez bankasının hızlı değişime yeterince uyum sağlayamaması gösterilmektedir. Merkez bankası bağımsızlığının bütçe dengesini sağladığı yönünde deliller bulunamamasına karşın (FORDER, 1998:329), bütçe denkliliğine olumlu katkı yaptığı vurgulanmıştır. Ayrıca, bütçe açıklarının enflasyon etkisinin özellikle merkez bankası bağımsızlığının ve finansal gelişimin olmadığı ortamlarda görüldüğü belirtilmektedir (NEYAPTI, 1999:23). Merkez bankası bağımsızlığının yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde kamuya daha az merkez bankası kredileri verildiği⁵ ve merkez bankası bağımsızlığı ile bütçe açıklarının düzeyi arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır (SIKKEN/HAAN, 1998:497). Batı Almanya, ABD ve Kanada merkez bankalarının bütçe açıkları üzerinde engelleyici rol oynadığı ortaya çıkmıştır (OKTAR, 1996:155). Merkez bankası bağımsızlığının yüksek olduğu ülkelerde senyoraaj kazançlarının da düşük olduğu vurgulanmaktadır (POSEN, 1998:351).

Gelişmekte olan ülkelerin merkez bankaları kaynak dağılımına müdahale yapmak istemekte veya kredi dağılımına doğrudan müdahale etmeye zorlanmaktadır. Bu ülkelerde merkez bankasının parasal koşullardaki bilgi kısıtlılığı para politikasını etkileme gücünü azaltmaktadır. Özel bankaların mülkiyet yapısı ve lobi faaliyetleri merkez bankasının finansal piyasayı düzenleme fonksiyonunu olumsuz etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin iyi

5Masciandara/Tabellini (1998) 5 endüstrileşmiş ülkeyi kapsayan çalışmasında (1970-85) bağımsızlığın bütçe açıkları ile negatif ilişkisi bulunmuşken, merkez bankaları kredileri ile ilişkisi bulunamamıştır. Grilli vd (1991) 18 OECD ülkesini kapsayan (1950-1989) çalışmasında bütçe açıkları ile negatif zayıf ilişki, merkez bankası kredileri ile ilişkisi bulunamamıştır. De Haan/Sturm (1992) 18 OECD ülkesini kapsayan (1961-1987) çalışmasında bütçe açıkları ve merkez bankası kredileri ile negatif ilişki bulunmuştur (SIKKEN/HAAN, 1998:497).

işlemeyen tahvil piyasasında bankalar elde ettikleri ucuz kaynakları müteşebbislere aktarmaktan daha çok devlete borç vermekte, gayri menkul ve döviz spekülasyonu yönünde kararlar almaktadırlar. Bu işlemler, siyasilerle sıkı bağlantıları olan bankaların olduğu ülkelerde daha vahim hale gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin tipik olarak yüksek derecede merkezi karar alma yapısına sahip olmaları bankacılık sisteminin gelişimini yavaşlatmakta ve politik istikrarsızlıkla enflasyon arasında bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerde maliye politikası ve para politikası arasındaki zıtlıklar, bankacılık sektörü istikrarını, döviz kuru yönetimini, bütçe açıklarını ve borç yönetimini olumsuz etkilemektedir. Sığ sermaye piyasaları ve dış borç ödeme finansmanı yüksek faizli iç kaynak gerektirmektedir (MAS, 1994:7-9)

Gelişmekte olan ülkelerde merkez bankaları müteşebbislere etkin olmayan bir biçimde kaynak dağılımı yapması durumunda müteşebbislerin risk alma olasılığı artmakta, banka portföyünün büyük bir kısmı performans dışı kalmakta ve merkez bankası finansmanına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ülkelerde enflasyon baskısını azaltmak için gerekli olan vergi toplama sistemi ve gelişmiş bir finansal sistem gibi kurumsal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişmiş finansal piyasalar bağımsız bir merkez bankasının oluşumunu ve devamını kolaylaştırmaktadır. Merkez bankasından kamu finansmanı imkanının sınırlanması finansal disiplin sağlamaya yardım etmekte ve hükümeti vergi reformları yapmaya zorlamaktadır (NEYAPTI, 2000:2-6). Finansal piyasaların gelişmişliği ve merkez bankası bağımsızlığı fiyat istikrarı ile ilişkilidir. Bununla birlikte finansal piyasaların gelişmişliği, vadeli mevduatların GSMH'ya oranının bütçe açıkları ile negatif ilişkisi bulunmaktadır. Finansal piyasaların gelişmişliğinin ekonomik liberalizasyon ile doğrudan pozitif ilişkisi vardır sonucuna ulaşılmaktadır (NEYAPTI, 2000:19). Merkez bankası bağımsızlığının ekonomik değişkenlerle ilişkisini inceleyen çalışmalarda bulgular ülkeden ülkeye farklılık arz etmesine rağmen, bu ilişkilerin gelişmiş ülkelerde daha belirgin olduğu gözlenmektedir.

Türkiye'de 2003 yılına kadar istikrarsız bir ekonomik süreç yaşanmıştır. Bu süreçte ekonomik istikrarı yakalamak için pek çok parasal program uygulanmıştır. Programlar başarısız oldukça Merkez Bankasının bağımsızlığı tartışmaları yoğunlaşmıştır. 2001 Krizi sonrası kamu bankalarının yüksek görev zararının açıklanması, bazı bankaların birleştirilmesi ve BDDK'nın bir çok bankaya el koyması sektörde ciddi denetim eksikliği olduğunu göstermiştir. Bu gelişmelerle birlikte Nisan 2001 tarihinde TCMB bağımsızlığını artırmak için TCMB kanununda değişimler yapılmıştır.

5. 25 Nisan 2001 tarih ve 4651 Sayılı Kanunla TCMB Kanununda Yapılan Değişiklikler

Şubat 2001 krizinden sonra Nisan 2001 de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun düzenlenmesi yoluyla bağımsızlığın artırılması amaçlanarak, uygulanan politikalardan daha iyi sonuçlar elde edilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla; 4651 sayılı kanunla 1211 sayılı TCMB Kanununun 14 maddesinde değişiklik yapılmış, 7 maddesi yürürlükten kaldırılmış ve kanuna bir madde eklenmiştir (TCMB, TCMB Kanunu:2003). Madde değişimleri ile daha etkin ve bağımsız merkez bankası hedeflenmiştir.

-TCMB nin temel görev ve yetkilerini tanımlayan 4. maddede *“bankanın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, fiyat istikrarının sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler”* hükmü yasal, politik, ekonomik, amaç ve fonksiyonel bağımsızlığı artırmaktadır. Aynı maddede ki *“bankanın fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek kaydıyla Hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekler”* hükmü Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ile paralellik göstermektedir. Maddede bankanın temel görevleri-yetkileri açık bir şekilde tanımlanarak, Bankaya işlem yaptığı banka, kişi veya kurumların iflası halinde, alacaklı olduğu miktar ve faizi için iflas masasına alacaklı sıfatıyla iştirak ve banka mensuplarının görevlerini yerine getirmemelerinden doğan tazminat davası açabilme hakkı verilmiştir.

-13. Maddede, Bankanın organları tanımlanmıştır. Bankanın organlarından Hissedarlar Genel Kurulu, Genel Kurul olarak değiştirilmiştir. Başkanlık (Governörlük) ve Yönetim Komitesi organları aynen kalmış, Para Politikası Kurulu ve Denetleme Kurulu organları eklenmiştir. Bu düzenlemeler ile kurumun işlerliği artırılmaktadır.

-19. Maddede, Banka Meclisi üyelerinin özel bir kanuna dayanmadıkça banka dışında başka bir görev alamayacağı, ticaretle uğraşamayacağı, banka ve şirketlere hissedar olmayacağı, yüksek öğrenin görmüş, bankacılık veya iktisat ve maliye alanlarında bilge-tecrübeye sahip olmaları hükme bağlanmıştır. Bu hüküm ile banka yöneticilerinin vasıflarının artırılması amaçlanmıştır.

-22. Maddede Banka Meclisinin görev ve yetkileri yeniden tanımlanmıştır.

-22/A maddesinde Para Politikası Kurulunun üyeleri, üyelerin başka işlerde çalışamayacağı, müşterek kararla atanacak üyenin para politikası konusunda çalışmalarının bulunması, ekonomi, işletme, bankacılık, finans alanlarından birinde akademik unvana sahip olması, ilgili alanda en az 10 yıl çalışma, görev süresinin 5 yıl olması hükümleri getirilmiştir. Kurul, para

politikası stratejisi açısından bir tür istişare organı niteliği taşımakta, Hükümet ile Banka yönetimi arasında ortak yürütülecek politikalar için bağlantı platformu oluşturmaktadır. Para Politikası Kurulu görevleri arasında yer alan “*Para politikası stratejisi çerçevesinde Hükümetle birlikte enflasyon hedefinin belirlenmesi*” hükmü, bağımsızlık açısından tartışılabilmesine rağmen, hükümet ve merkez bankası ilişkilerinin ayrıntılı bir biçimde düzenlenmesini gerektiren yasal bağımsızlıkla uyusmaktadır.

-29. Madde başkan yardımcılarının nitelik, atama, görev ve yasaklarına ilişkin hükümlerdir. Yardımcıların hukuk, maliye, ekonomi, işletme, bankacılık ve finans alanlarından birinde lisans veya lisans üstü öğrenim görmüş olması, yeterli bilgi- deneyime sahip, alanında en az on yıl çalışma koşulu taşıması, 5 yıl süre göreve atanması ve görev bitiminde tekrar atanabilmesi hükme bağlanmıştır. Başkan yardımcılarının görev süresinin üç yıldan beş yıla çıkarılması, bağımsızlık endekslerinden biri olan, üst düzey yöneticilerin daha uzun süre görev yapması gerekliliğini yerine getirmektedir.

-36. Maddenin (a) fıkrasında bankanın ihraç edeceği banknotların tedavülünün mecburi olup, sınırsız ödeme gücüne sahip olduğu, (b) fıkrasında senet-vesikaların reeskonta ve avansa kabulü, açık piyasa işlemleri ve altın-döviz ile ilgili işlemlerle banknot ihraç etme yetkisine sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Bu hüküm ile bankanın banknot ihraç yetkisini genişleterek ekonomik bağımsızlığı artırılmaktadır.

-40. Madde para-kredi konusunda Bankanın görev ve yetkilerini tanımlanmaktadır. I. maddenin (a) fıkrasında bankanın son başvuru mercii olarak sisteme, teminat karşılığında gün içi veya gün sonunda kredi verme imkanı sağlanmıştır. Bu hüküm ile finans sistemine kredi imkanı genişletilmiştir. (b) fıkrasında TMSF’na avans verilmesi işlemi ile sisteme olan güvenin artırılması amaçlanmaktadır. (c) fıkrasında bankanın kredi verilen bankaların iflası halinde verilen kredi miktarı ve faizi için iflas masasına imtiyazlı alacak sıfatıyla katılması hükmü getirilmiştir. Zorunlu karşılıkların amacı dışında kullanılmayacağı, temlik ve haciz edilemeyeceği belirtilmiştir. Bu madde ile bankanın finansal sisteme güven verme ve denetim fonksiyonu artırılmaktadır.

-42. Maddede özel denetim ve kamuoyunun aydınlatılması konuları düzenlenmiştir. Başbakanın bankanın işlem ve hesaplarını denetlettirebilmesi, bu konuda her türlü bilgiyi bankadan isteyebilmesi hükmü ile bankaya yetki ve sorumlulukla birlikte hesapverebilirlik fonksiyonu yüklenmektedir. Bankanın bilanço, kar ve zarar hesaplarını bağımsız denetim kuruluşlarına denetlettirebilmesi, başkanın banka faaliyetleri ile uygulanmış ve uygulanacak para politikaları hakkında her yıl Nisan ve Ekim aylarında Bakanlar Kuruluna rapor sunması, banka faaliyetlerine ilişkin yılda iki kez TBMM Plan ve Bütçe

Komisyonunu bilgilendirmesi, para politikası hedefleri ve uygulamalarına ilişkin raporların kamuoyuna duyurulması hesapverebilirlik ve şeffaflık kıstaslarını gerçekleştirilebilmesini sağlayacak en önemli faktörlerdir.

-43. Maddede Bankanın, bütün bankalar, özel finans kurumları ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların bilançoları, kar-zarar hesapları hakkında bilgi isteme, gerekli gördüğü istatistiki bilgileri yayınlayabilme konuları açıklığa kavuşturulmuştur. Bu hüküm ile finansal sektörünün denetimini ve şeffaflığı artırılmaktadır.

-45. Maddede vadelerine en çok 120 gün kalmış senet-vesikaların reeskonta ve avansa kabulü hükme bağlanmıştır.

-46. madde (orta vadeli reeskont ve avans işlemleri) kaldırılmıştır.

-47. madde (reeskonta veya avansa kabul edilecek senetlerin en yüksek tutarı) kaldırılmıştır.

-48. madde (tahvil karşılığı avans) kaldırılmıştır.

-49. madde (Merkez ve Şubeler İskonto Komiteleri) kaldırılmıştır.

-50. madde (Hazineye kısa vadeli avans işlemleri) kaldırılmıştır.

-51. madde (kamu müesseselerine kredi) kaldırılmıştır.

Kaldırılan hükümler ile bankanın temel amacını gerçekleştirebilmede ve para politikasını etkin bir biçimde yürütebilmede yasal, politik ve fonksiyonel açıdan bağımsızlık artışı sağlanmaktadır.

-52. maddede açık piyasa işlemleri düzenlenmiştir. Bankanın açık piyasa işlemleri çerçevesinde kendi nam ve hesabına vadesi 91 günü aşmayan, ikincil piyasada alınıp satılabilen likitide senetleri ihraç edebileceği; açık piyasa işlemlerinin yalnızca para politikası amaçları için yürütüleceği ve Hazineye, kamu kurum ve kuruluşları ile diğer kurum ve kuruluşlara kredi açamayacağı hükmü ile bankanın politik bağımsızlığı artırılmaktadır.

-53. maddede altın ve dövizle ilgili işlemlerde tüm bankacılık faaliyetlerini yerine getirebileceği hükmü ile bankanın ekonomik bağımsızlığı artırılmaktadır.

-54. madde (ikraz limitleri) kaldırılmıştır.

-56. maddede bankanın, hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarına avans veremeyeceği, kredi açamayacağı, hazine, kamu kurum ve kuruluşlarının ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasadan alamayacağı, üçüncü kişiler lehine her ne şekilde olursa olsun kefil olamayacağı, teminat veremeyeceği hükmü ile bankanın politik bağımsızlığı artırılmaktadır.

-61. maddede yeniden değerlendirme farkları ile ilgili gelir ve giderlerin gerçekleşmesi halinde tutarların kar ve zarar hesabına aktarılarak, bu hesaptan

dağıtıma tabi tutulması hükmü ile bankanın finansal bağımsızlığı artırılmaktadır.

-68. maddede ceza hükümleri düzenlenmiştir. Açık piyasa işlemleri ile ilgili düzenlemelere uymayan, zorunlu karşılık, ve umumi disponibiliteler ile ilgili hükümleri yerine getirmeyen görevlilere para cezaları ile, bankaya bilgi verme konusunda gereklerini yerine getirmeyen görevlilere hapis cezası ve para cezası hükümleri getirilmiştir. Bu hükümlerle bankaya etkin bir denetim olanağı sağlanmaktadır.

Ek madde ile Kanunda geçen “Maliye Bakanı” ve “Maliye Bakanlığı” ifadeleri “Başbakan” ve “Başbakanlık” olarak değiştirilmiştir. Bu ifadeler; bankaya bir üst kuruma karşı sorumluluk vermekte ve yasal bağımsızlığı artırılmaktadır.

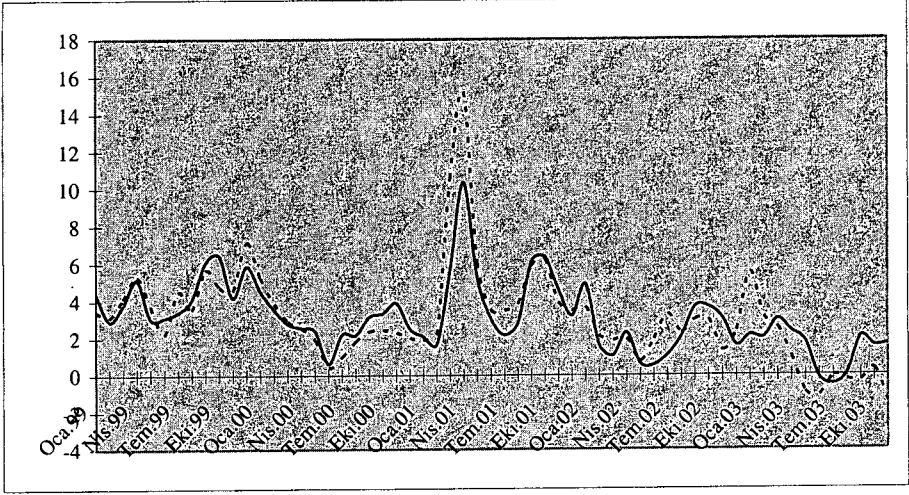
6. Kanun Değişikliğinin Bazı Ekonomik Değişkenler Açısından Yansımaları

TCMB Kanunu değişiminin bağımsızlığa etkilerini inceleyen Berument-Neyaptı (1999) çalışmasında 1991 yılında çıkarılan TCMB kanununun daha önceki kanuna göre daha fazla hukuksal bağımsızlık (CUKIERMAN vd. 1992 çalışmasındaki kıstasları dikkate alarak yaptığı ölçümde CWN endeksi 1991 öncesi için 0,46 iken 1991 sonrası için 0,50, Eijffinger-Schaling 1993 ve Eijffinger-van Keulen 1995 kıstaslarına göre yaptığı ölçümde endeks 1970-1980 lerde 0,57, 1990 larda 0,67) sağlamasına rağmen kanun değişikliğinin TCMB bağımsızlığını anlamlı düzeyde etkilemediğini fakat önemli adımlar atıldığını belirtmektedir (BERUMENT / NEYAPTI, 1999:15). Bu bölümde Nisan 2001 tarihinde TCMB kanununda yapılan düzenlemelerin etkinliği enflasyon, büyüme ve bütçe açıkları yönünden irdelenmektedir.

6.1. Enflasyon

Son otuz yıllık dönemde enflasyon Türk toplumunun her kesiminin yakından ilgilendiği bir konu olmuş ve son dönemlerde enflasyondan kurtulma isteği artmıştır. 1994 yılında %106 ya ulaşan TÜFE oranı (TEFE %120) 1995-98 yıllarında %80-93 arasında iken 1999 yılında %63,6 ya gerilemiş, ve 2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı ile birlikte düşme eğilimine girmiştir.

Grafik 1. Türkiye'de Aylık TÜFE ve TEFE Rakamları

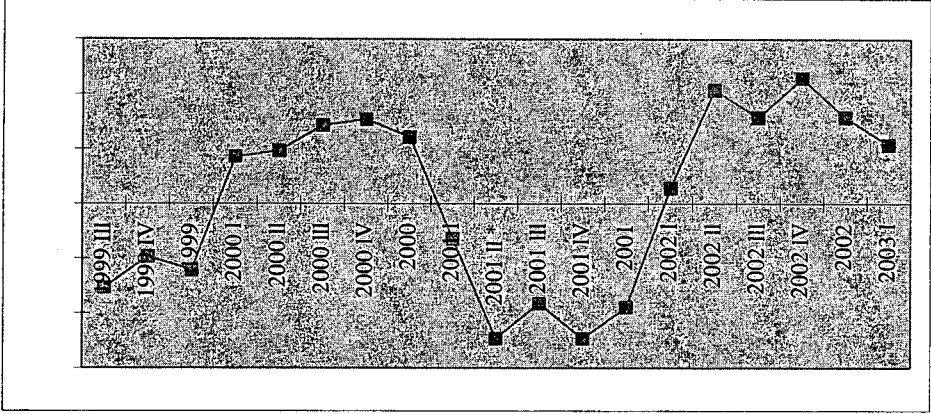
Kaynak: TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <<http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>> TEFE ---, TÜFE

TCMB kanununda değişim yapıldığı Nisan 2001 tarihinde rekor düzeye ulaşan aylık TÜFE %10,35 (TEFE %15,20) rakamlarının bu tarihten itibaren bir düşüş trendine girdiği grafikte gözlenmektedir. TCMB bağımsızlığını artırmaya yönelik çalışmaların enflasyon düşüşü ile birleştiği ve bağımsızlık ile enflasyon arasındaki ters yönlü ilişkiyi ispatlamaktadır. Bu tür bir ilişkinin varlığı Berument-Nayaptı (1999:12) tarafından da belirtilmiştir.

6.2. Büyüme

Türkiye son on yılını 1994, 1999, 2001 yılındaki GSMH küçülmeleri lie kaybetmiş durumdadır. Yaşan bu üç kriz Türkiye'de kişi başına gelir düzeyini 2001 yılı sonu itibariyle 1990 yılındaki 2200 dolar düzeyine düşürmüştür. 2002 yılından sonra ekonomide büyüme trendinin yaşandığı gözlenmektedir. Grafik 2 de üç aylık GSMH verileri ile Nisan 2001 öncesi ve sonrası karşılaştırılabilir.

Grafik 2. Türkiye'de GSMH Değişim Oranı (%)

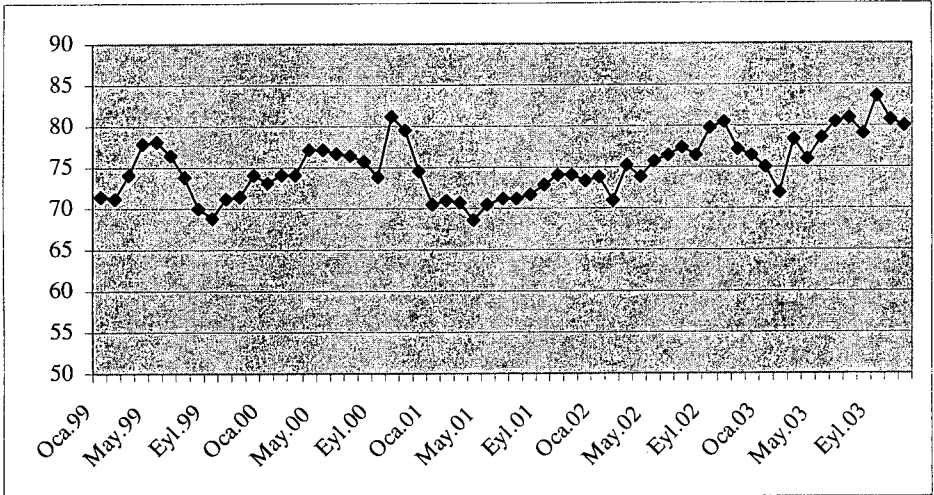
Kaynak: Akbank, Ekonomik Göstergeler, www.akbank.gov.tr

2001 yılının ikinci yarısında GSMH da yaşanan en yüksek oranlı küçülmenin ardından 2002 yılından sonra artı büyüme oranlarının yakalandığı gözlenmektedir.

Türkiye ekonomisinin büyüme trendi, imalat sanayi kapasite kullanım oranları açısından da değerlendirilebilir. 1990 yılında imalat sanayi kapasite kullanım oranı %75,39 iken, 1993 yılında %80'e yükselmiş, ilerleyen yıllarda tekrar düşmüş fakat 1997 yılında tekrar %80'e ulaşmıştır. 1998 yılındaki düşüş eğilimi ile 2001 yılında %71'e gerileyerek, Nisan 2001 tarihinde en düşük düzeye ulaştıktan sonra bir artış trendine girmiştir. 2003 yılının ikinci yarısından sonra %80 ler dolayında sabitlendiği gözlenmektedir.

Merkez bankası bağımsızlığı ile büyüme arasında ilişki kurmak güçtür. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde tüm para ve maliye politikası araçlarının istikrarlı bir büyümeyi hedeflemesinden sonra (para politikası dışındaki araçların da büyümeye hedeflenmesi) merkez bankası bağımsızlığının yatırımlara ve büyümeye katkı yapacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de 2003 yılına kadar uygulanan programlarda para ve maliye politikalarının birlikte kullanılmaması TCMB nin fiili bağımsızlığını da zayıflatmıştır.

Grafik 3. Türkiye’de İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları

Kaynak: TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>

6.3. Bütçe Açığı

1991 yılından itibaren ekonomide istikrarı yakalamaya yönelik uygulamaya konulan programların başarısızlığında sıkı maliye politikası izlenmemesinin en büyük etken olduğu vurgulanmaktadır. Şubat 2001 krizinin ardından daha sıkı maliye politikaları uygulanmaya ve bütçe açıklarının hedeflenen düzeyde tutturulmasına çalışılmıştır. Bu çalışmalar sonucu borçlanma ile ilgili rakamlar tablo.1 deki gibi gelişme göstermiştir.

Tablo.1 Türkiye’de Kamu Kesimi Borçlanma Gereksinimi

Yıl	KKBG/GSMH %	KKBG/GSMH Değişim %	Toplam Kamu Borcu Değişim %	Konsolide Bütçe Faiz Ödemeleri Değişim %
1990	7,4	39,62	139,59	69,07
1991	10,2	37,83	119,06	72,36
1992	10,6	3,92	80,98	67,39
1993	12,0	13,2	105,51	189,02
1994	7,9	-34,16	28,00	156,10

1995	5,0	-36,70	27,33	93,14
1996	8,6	72,00	231,49	159,91
1997	7,7	-10,48	75,25	52,12
1998	9,4	22,07	112,14	171,15
1999	15,6	65,95	142,05	73,57
2000	12,5	-19,87	28,47	90,65
2001	15,9	27,42	87,73	100,90
2002	8,0	-49,68	-23,73	-

Kaynak: TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>

Tablo.1, 2001 yılı sonrası için kesin bir yargıya ulaşılmasını sağlayacak yeterli veriler sunmamasına rağmen, 2002 rakamları borçlanma gereksiniminde ve kamu borçlarında azalma trendini göstermektedir. Faiz geri ödemelerinin artması da olumlu bir yansıma olarak değerlendirilebilir.

Kamu borçlanma gereksiniminin azalmasında ve hükümetin sıkı maliye politikası uygulayabilmesinde TCMB nin kamu borçlanmasına karşı uyguladığı politikalar etkili olmaktadır. Merkez Bankası, Ağustos 1998 tarihinden itibaren Hazineye, 1988 yılından itibaren KİT lere, 2000 yılından itibaren İDT lerine, 1991 yılından itibaren ihracatçılara kredi vermemektedir. Bankanın 2001 yılından itibaren bankacılık sektörünün nakit sıkışıklıklarını gidermek amacıyla reeskont kredileri yoluyla bankalara kredi vermesi, 2000-2002 döneminde el konulan bankaların bilanço yapılarının iyileştirilebilmesi için TMSF'na kredi vermesi bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasına yöneliktir. Bu uygulamaların bütçe açıklarının finansman şeklinin değişimine ve bütçe açıklarının azalmasına katkıda bulunarak, bağımsızlığı olumlu etkilediği söylenebilir.

Sonuç

Tüm dünyada merkez bankası bağımsızlığı ile ekonomik istikrar arasındaki ilişkiye yönelik akademik çalışmalar ve merkez bankaların bağımsızlıklarının artırılmasına yönelik uygulamalar yapılmaktadır. Türkiye'de ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik çabalara rağmen, son on yılda 4 adet kriz yaşanmıştır. Yaşanan krizlerle birlikte merkez bankası bağımsızlığının artırılmasının ekonomik istikrarı sağlamaya katkı yapacağı düşüncesi yinelenmiştir. TCMB bağımsızlığını ele alan çalışmalarda yasal bağımsızlığın

yüksek, fiili bağımsızlığın düşük çıkması nedeniyle Nisan 2001 de TCMB yi yasal açıdan daha bağımsız hale getiren düzenlemeler yapılmış, uygulamada da fiili bağımsızlığın artırılması hedeflenmiştir.

Çalışmada; başkanın görevleri, organları, banka meclisi üyeleri, üyelerin görev ve yetkileri, para politikası kurulları, başkan ve başkan yardımcısı atama-görev süreleri, emisyon koşulları, para-kredi verme koşulları, banka denetimi ve bankanın bankacılık sektörünün denetimi, hesapverebilirlik, avans, kar-zarar dağıtımı, Başbakana karşı sorumlulukla ilgili maddelerin TCMB yi hangi konularda daha bağımsız yaptığına değinilmiştir.

Bankanın bağımsızlığı için hesapverebilirlik, şeffaflık ve denetim fonksiyonlarını yerine getirmesi gerekmektedir. Bu amaçla; TCMB nin sunumları, internet sitesindeki Para Politikası Raporları, enflasyon duyuruları, Merkez Bankası Beklenti Anketi, İktisadi Yönelim Anketi, basın duyuruları, günlük bilançolar, Bağımsız Denetim Kurumu Raporları, istatistikler gibi topluma ve TBMM'ye bilgi aktarımları hesapverebilirlik ilkesini yerine getirmenin yansımalarıdır. TCMB nin internet sitesinde uygulamaları ile ilgili bilgiler sunması ve Bağımsız Denetim Raporları yayınlaması şeffaflık açısından önemli gelişmelerdir.

TCMB bağımsızlığının bazı ekonomik değişkenler açısından karşılaştırmasını yaptığımızda kesin yargılara varmak, Nisan 2001 tarihi sonrası için istatistiki verilerin kısa dönem sayılabilecek bir zaman dilimini kapsamaması nedeniyle güçtür. Bu güçlüğü rağmen 2003 yılı sonunda son 25 yılın en düşük seviyesine inen enflasyon, merkez bankası bağımsızlığı-enflasyon arasındaki negatif ilişkinin varlığını desteklemektedir. Merkez Bankası bağımsızlığı-büyüme ilişkisi hakkında kesin yargıya varmanın güç olduğu, 2002-2003 yılı büyümesinde uygulanan istikrar ve maliye politikaların payının büyük olduğu, TCMB Kanununun kamu finansmanına izin vermeyerek, borçlanma ve bütçe açıklarının azalışına katkıda bulunmasının merkez bankası bağımsızlığı-büyüme ilişkisini dolaylı etkilediğini söyleyebiliriz.

Bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşturulması amacıyla düzenlemeler ve denetimler yapılmaktadır. Bu işlemler bankaları kamu finansmanı yapan kurumlar görüntüsünden uzaklaştırmaya yöneliktir. Gerek kamu bankalarının gerekse özel bankaların kamuyu finanse etmeye yönelik isteklerinin azaltılması bütçe açıklarının azaltılabilmesinde dolaylı katkı sağlamaktadır.

Kaynakça

- AKTAN, Coşkun Can/ UTKULU, Utku/ TOGAY, Selahattin (1998), *Nasıl Bir Para Sistemi* (İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası).
- AKYAZI, Haydar (2000), *Para Kurulu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 214).
- ALESINA, A /SUMMERS, L.H. (1993), “Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence,” *Journal of Money Credit and Banking*, Vol. 25, Num. 2:151-162.
- BERUMENT, Hakan/NEYAPTI, Bilin (1999), “How Independent is the Central Bank of Turkey Republic,” *İktisat İşletme ve Finans*: 11-18
- BLAKE, Andrew P./WEALE, Martin (1998), “Costs of Separating Budgetary Policy From Control of Inflation: A Neglected Aspect of Central Bank Independence,” *Oxford Economic Papers*, Vol. 50: 449-467.
- BORRERO, Alberto Musalem (2001), “On the Long and Short of Central Bank Independence, Policy Coordination, and Economic Performance,” *IMF Working Paper (WP/01/09)*.
- CUKIERMAN, Alex/WEBB, Steven B./NEYAPTI, Bilin (1992), “Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes,” *The World Bank Economic Review*, Vol:6, Number 3: 353-398.
- CUKIERMAN, Alex, (1994), “Central Bank Independence and Monetary Control,” *The Economic Journal* (November): 1437-1448.
- EROĞLU, Ömer/ALTINTAŞ, Halil (1997), “Merkez Bankasının Bağımsızlık Sorunu: Enflasyon ve Ekonomik Performans Üzerine Değerlendirme,” *İktisat İşletme ve Finans* (Yıl:12, Sayı: 135, Haziran): 48-63.
- ESER, Kadir (1994), “Merkez Bankasının Bağımsızlığının Makroekonomik Performans Üzerindeki Etkileri,” *Uzman Gözüyle Bankacılık* (Sayı:7, Eylül).
- FORDER, James (1998), “Central Bank Independence-Conceptual Clarifications and Interim Assessment,” *Oxford Economic Papers*, Vol. 50:307-334.
- FRIEDMAN, Milton (1968), “The Role of Monetary Policy,” *The American Economic Review*, Vol. LVIII, Num. 1, 1968: 258-273.
- GRILLI, V./MASCANDRO, D./TABELLINI, G. (1991), “Political and Monetary Institutions and Public Financial Policies in the Industrial Countries,” *Economic Policy*, Vol:6 Number 2: 341-392.
- LOHMANN, Susanne (1998), “Institutional Checks and Balances and the Political Control of the Money Supply,” *Oxford Economic Papers*, Vol. 50, 1998: 360-377.
- MANGANO, Gabriel (1998), “Measuring Central Bank Independence: A Tale of Subjectivity and of Its Consequences,” *Oxford Economic Papers*, Vol:50, 1998: 468-492.
- MARTIJN, Jan Kees/ SAMIEI, Hossein (2000), “Central Bank Independence and Conduct of Monetary Policy in The United Kingdom,” *IMF Working Paper (WP/99/170, December 2000)*.
- MAS, Ignacio (1994), “Central Bank Independence,” *Policy Research Working Paper* (The World Bank, 1356 Revised, September 1994).
- McCALLUM, Bennett T. (1996), “Crucial Issues Concerning Central Bank Independence,” *NBER Working Paper* (WP/5567, May 1996).
- NEYAPTI, Bilin (1999), Budget Deficits and Inflation: An Analysis in Light of the Roles of Central Bank Independence and Financial Market Development, Bilkent University Discussion Papers, No:99-7.
- NEYAPTI, Bilin (2000), Central Bank Independence and Economic Performance in Eastern Europe, Bilkent University Discussion Papers, No: 00-7).
- OKTAR, Suat (1996), *Merkez Bankası Bağımsızlığı* (İstanbul: Bilim Teknik Yayınları, I. Basım).

- POSEN, Adam (1998), "Central Bank Independence and Disinflationary Credibility: a Missin Link?," *Oxford Economic Papers*, Vol:50: 335-359.
- SERDENGEÇTİ, Süreyya (2003), *Merkez Bankası Bağımsızlığı Konulu Konuşma*, 28 Şubat 2003, <www.tcmb.gov.tr>
- SIKKEN, Bernd Jan/ HANN, Jakob de (1998), "Budget Deficits, Monetization, and Central Bank Independence in Developing Countries," *Oxford Economic Papers*, Vol: 50, 1998: 493-511.
- TCMB (2003), *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu*, Kanun No:1211. <www.tcmb.gov.tr>
- TCMB (2003), *Elektronik Veri Dağıtım Sistemi*, <<http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>>
- VALILA, Timo T. (2000), "Credibility of Central Bank Independence Revised," *IMF Working Paper* (WP/99/2, January).